

РЕКОМЕНДАЦІЇ
Комітетських слухань на тему:
Впровадження Україною Четвертого Енергопакету ЄС «Чиста енергія для усіх європейців»

Відповідно до Паризької угоди та встановлених амбітних кліматичних цілей, Європейський Союз (далі – ЄС) прагне досягти скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% до 2030 року. Щоб виконати це зобов'язання та зберегти своє лідерство у глобальному переході до використання чистих джерел енергії, у 2019 році ЄС ухвалив комплексний набір нових законодавчих і регуляторних змін та правил, відомий як 4-й Енергетичний пакет «Чиста енергія для усіх європейців» (далі – 4-й Енергопакет ЄС). Впроваджені зміни не лише окреслюють законодавчу базу на наступні роки задля досягнення кліматичних цілей в енергетичному секторі, але й сприяють залученню необхідних для цього інвестицій. Зasadничо 4-й Енергопакет ЄС полягає у визначенні пріоритетності енергоефективності, досягненні лідерства у відновлюваних джерелах енергії та забезпеченні справедливих умов для споживачів в рамках зеленого переходу.

Україна, разом з іншими країнами-членами Енергетичного Співтовариства, а також як кандидат до вступу до ЄС, прагне об'єднання енергетичних ринків з ринками ЄС. Задля цього державі необхідно гармонізувати національне законодавство у відповідності до низки нормативних документів ЄС, зокрема й тих, з яких складається 4-й Енергопакет ЄС.

Основними документами, що входять до 4-го Енергопакету ЄС, є:

Щодо енергоефективності

- 1) Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/844 від 30 травня 2018 року про енергетичні характеристики будівель;
- 2) Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2002 від 11 грудня 2018 року про енергоефективність.

Щодо відновлюваної енергетики

- 3) Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 року про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел.

Щодо кліматичного управління та планування

- 4) Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/1999 від 11 грудня 2018 року про управління Енергетичним Союзом і пом'якшення наслідків зміни клімату.

Щодо дизайну ринку електричної енергії

- 5) Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/944 від 05 червня 2019 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії;

6) Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2019/941 від 05 червня 2019 року про готовність до ризиків у секторі електроенергетики;

7) Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2019/942 від 05 червня 2019 року про заснування Агентства Європейського Союзу із співробітництва регуляторів у сфері енергетики;

8) Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2019/943 від 05 червня 2019 року про внутрішній ринок електроенергії.

Розглянувши питання переваг для української економіки та актуального стану імплементації 4-го Енергопакету ЄС учасники Комітетських слухань зазначають наступне.

Щодо енергоефективності

У 2021 році прийнято Закон України «Про енергетичну ефективність» з урахуванням положень, зокрема, Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2012/27 від 25 жовтня 2012 року про енергетичну ефективність. На сьогодні Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України працює над законопроектом про енергетичну ефективність з урахуванням положень Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2002 від 11 грудня 2018 року про енергоефективність.

Учасники Комітетських слухань зазначили, що задля досягнення основної мети у частині забезпечення енергоефективності, Україні необхідно:

1) здійснити децентралізацію енергосистеми з урахуванням «зеленого» курсу, що дозволить посилити стійкість енергосистеми, сприяти енергоефективності та декарбонізації;

2) розробити план щодо реновації інфраструктури опалення та будівель.

Виконання плану з урахуванням відповідних директив ЄС про енергоефективність дозволить зменшити втрати в тепломережах (які на сьогодні сягають 30%). Також доцільно передбачити відновлення зруйнованих внаслідок військової агресії російської федерації проти України, будівель та будівництво нових будівель з урахуванням відповідної директиви ЄС про енергетичні характеристики будівель;

3) провести дискусію щодо пропозицій про поступову відмову від покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії та газу, шляхом запровадження прямої субсидії на споживача, та відповідної відмови від жорсткого регулювання цін на енергоресурси для споживачів в контексті необхідності оздоровлення державних енергетичних компаній, створення ринкових стимулів для ефективного використання енергоресурсів; вивільнення коштів на відбудову та модернізацію енергетичної інфраструктури.

Щодо відновлюваної енергетики

На сьогодні, в умовах військової агресії російської федерації проти України, енергетичні потужності ОЕС України частково перебувають в окупації та зазнають постійних руйнувань у зв'язку з ракетними обстрілами.

Зокрема, чверть сектору відновлюваної енергетики окуповано, а значну частку – зруйновано чи пошкоджено.

Перед Україною на сьогодні існує виклик відновлення енергетики з урахуванням зеленого курсу, що передбачає створення державою сприятливих умов для залучення інвестицій з метою відновлення енергетичних потужностей за принципом «відбудувати краще, ніж було».

Зокрема, для можливості довгострокового планування інвестицій та розвитку сектору необхідно:

- забезпечити передбачуваність регуляторної політики у сфері підтримки відновлюваної енергетики;
- відрегулювати ринок електричної енергії, що надавав би цінові індикативи, що формуються за рахунок фундаментальних факторів;
- забезпечити роботу розвиненого форвардного ринку (у тому числі наявність інструментів (деривативів, форвардних продуктів) для хеджування ризиків (цінових, кредитних, операційних) учасників ринку);
- сприяти усуненню заборгованості перед виробниками з відновлюваних джерел та створити передумови для уникнення нарощування заборгованості в майбутніх періодах з метою покращення інвестиційної привабливості сектору.

Зазначене не означає, що розвиток відновлюваних джерел необхідно підтримувати лише за рахунок прямих програм та механізмів фінансування. Згідно із Звітом Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA) щодо оцінки вартості відновлюваної енергетики, починаючи з 2010 року показник приведеної вартості електричної енергії, що виробляється з енергії сонячного випромінювання, знизилася на 89%, з енергії вітру – на 69% та з біогазу – на 14%.

Учасники Комітетських слухань зазначили, що також потрібно звернути увагу на:

- активний підхід держави в публічному секторі економіки, а саме щодо забезпечення «зеленими» джерелами живлення адміністративні будівлі, дитячі садки, школи та лікарні (варто відмітити, що споживання цього сектору до повномасштабної війни складало близько 12% усього попиту на електричну енергію в країні);

Учасники Комітетських слухань відмітили, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України» вже частково імплементовано положення щодо «зеленого» курсу, зокрема в частині:

- розвитку схеми підтримки активних споживачів (механізм самовиробництва);
- появи агрегаторів на ринку електричної енергії;

- запровадження механізму видачі, використання та припинення дії гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії;
- розширення механізмів підтримки виробників електричної енергії, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії (механізм ринкової премії);
- удосконалення моделі проведення аукціонів з розподілу квот підтримки виробників електричної енергії, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії.

Щодо кліматичного управління та планування

Учасники Комітетських слухань відмітили, що Національний план з енергетики та клімату (далі – НПЕК) є однією з ключових та найважливіших складових європейського урядування в енергетичному секторі. Для України прийняття НПЕК є прямою вимогою для вступу до ЄС.

Окремо було зазначено, що стратегічні цілі, які мають бути відображені в НПЕК, мають полягати як у зміцненні енергетичної безпеки України, так і у імплементації європейських стандартів і спільних зобов'язань щодо розвитку енергосистеми в рамках зеленої трансформації та відновлення.

Також учасники відмітили важливість узгодженості таких документів, як: Енергетична стратегія України до 2050 року, проєкт Національного плану з енергоефективності на наступні 3 роки, проєкт Національного плану з відновлення енергетики, проєкт Водневої стратегії в одному документі – НПЕК, адже сталість та узгодженість ключових стратегічних візій, ухвалених державою, дають зрозумілі сигнали для учасників ринку та інвесторів.

Окремо, варто відмітити, що міжнародні партнери та донори надають перевагу або ставлять вимоги щодо фінансування відновлення енергетики з урахуванням вимог зеленого переходу та енергоефективності.

Розробка (внесення змін до) НПЕК повинна передбачає залучення відповідних центральних органів виконавчої влади, відомств, українського бізнесу, місцевих громади та інших стейкхолдерів.

Щодо дизайну ринку електричної енергії

Учасники Комітетських слухань звернули увагу на доцільності спільного розгляду та імплементації вищезазначених директиви та регламентів щодо дизайну ринку електричної енергії спільно з наступними регламентами ЄС:

- 2016/1719 від 26 вересня 2016 року про встановлення настанов щодо форвардного розподілу пропускної спроможності;
- 2015/1222 від 24 липня 2015 року про встановлення настанов щодо розподілу пропускної спроможності та управління перевантаженнями;
- 2017/2195 від 23 листопада 2017 року про встановлення настанов щодо балансування електроенергії;
- 2017/1485 від 02 серпня 2017 року про встановлення настанов щодо експлуатації системи передачі електроенергії;

- 2017/2196 від 24 листопада 2017 року про встановлення мережевого кодексу щодо надзвичайної ситуації у сфері електроенергетики та відновлення, у редакціях затверджених рішенням Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 15 грудня 2022 року D/2022/03/ MC-EnC (далі – Рішення Ради Міністрів ЕС).

Імплементація зазначених документів в українське законодавство дозволить:

- посилити безпеку постачання електричної енергії, що особливо важливо та актуально в умовах військової агресії російської федерації проти України, шляхом об'єднання ринку електричної енергії України із європейським ринком та розширення регіонального співробітництва оператора системи передачі.

Зокрема, передбачається договірна взаємодія оператора системи передачі з європейськими операторами системи передачі шляхом співпраці з Регіональним координаційним центром, співпраці в межах регіонів щодо розрахунку пропускної спроможності та функціонування енергетичних систем, що дозволить спільно визначати критерії безпеки енергосистем, раціонально розподіляти ресурси пропускної здатності мереж та залучати генеруючі потужності суміжних держав.

Водночас, об'єднання ринків електричної енергії (Market Coupling – далі MC) дозволить підвищити ліквідність на всіх сегментах ринку електричної енергії, збільшити вплив фундаментальних факторів на формування ціни та оптимально використовувати ресурси пропускної здатності мереж.

- посилить співпрацю українського Регулятора з Агентством з питань співробітництва енергетичних регуляторів на ринку електричної енергії та регуляторними органами Європи;

- змінить підхід до забезпечення фінансових зобов'язань учасників ринку перед АТ «Оператор ринку» за операціями купівлі-продажу на електричну енергію на РДН/ВДР.

Зазначена співпраця дозволить створити єдину регуляторну базу для регіонального співробітництва України із країнами-членами ЄС.

Учасники Комітетських слухань відмітили, що при запровадженні змін, які передбачені вищезгаданими документами, необхідно урахувати реалії українського ринку електричної енергії, зокрема, низький рівень розвитку інструментів для забезпечення фінансових зобов'язань учасників ринку, а також податкові і митні аспекти. Таким чином, при імплементації вищезгаданих документів необхідно створити передумови для уникнення заборгованості на ринку електричної енергії.

Ураховуючи викладене вище, учасники Комітетських слухань наголосили, що Україна потребує імплементації нормативних актів 4-го Енергопакету ЄС, аби отримувати переваги функціонування об'єднаного європейського ринку, залучати достатнє фінансування потреб відновлення та розвитку, а також зберігати та підвищувати конкурентоспроможність українські товари на ринках ЄС.

Отже, з метою прискорення інтеграції України до ЄС та виконання зобов'язань України за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства та Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, імплементації законодавства Енергетичного Співтовариства до законодавства України у сфері енергетики, ураховуючи граничні терміни імплементації, учасники Комітетських слухань рекомендують:

1. Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг:

Створити робочу групу щодо імплементації 4-го Енергопакету ЄС та документів, передбачених рішенням Ради Міністрів ЄС, до законодавства України за напрямками: відновлювана енергетика, енергоефективність, кліматичне управління та планування, дизайн ринку електричної енергії.

2. Кабінету Міністрів України, центральним органам виконавчої влади:

Опрацювати висловлені учасниками проблемні питання під час впровадження змін, передбачених 4-м Енергопакетом ЄС та Рішенням Ради Міністрів ЄС:

- Національній Комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Міністерству енергетики України, Міністерству фінансів України, спільно з НЕК «Укренерго», АТ «Оператор ринку» та учасниками ринку розробити законопроекти щодо об'єднання українського ринку електричної енергії з європейськими ринками електричної енергії та щодо розширення регіонального співробітництва оператора системи передачі.

- Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження України підготувати та спрямувати до Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг пропозиції щодо необхідних законодавчих та регуляторних змін для масштабування програм з енергоефективності, підвищення ефективності впровадження проектів з енергоефективності.

- Державному Фонду Енергоефективності підготувати та спрямувати до Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг пропозиції щодо необхідних законодавчих та регуляторних змін для масштабування програм з енергоефективності, підвищення ефективності впровадження проектів з енергоефективності.

- Міністерству енергетики України, Міністерству економіки України, Міністерству соціальної політики України, Національній Комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, розглянути доцільність опрацювати питання поступового відходу від механізму покладання спеціальних обов'язків на ринках електричної енергії та газу, а також запровадження прямої субсидії на споживача.

За результатами опрацювання подати відповідні законопроекти робочій групі, утвореній Комітетом з питань енергетики та житлово-комунальних послуг.

- ПрАТ НЕК «Укренерго» та АТ «Оператор ринку» розпочати організаційні та технічні заходи необхідні для приєднання до платформ, які забезпечують функціонування об'єднання спотових та балансуючих ринків.

3. Контроль за виконанням рекомендацій Комітетських слухань покласти на підкомітет з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis EC), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг.

4. Рекомендації Комітетських слухань направити Кабінету Міністрів України, Міністерству закордонних справ України, Міністерству енергетики України, Міністерству економіки України, Міністерству фінансів України, Міністерству соціальної політики України, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державному агентству з енергоефективності та енергозбереження, Державному Фонду Енергоефективності, ПрАТ НЕК «Укренерго», АТ «Оператор ринку», установам та організаціям, які брали участь в цих слуханнях.

Голова Комітету

А. Герус

**Голова Підкомітету з питань адаптації
законодавства України до положень права
Європейського Союзу, виконання
міжнародно-правових зобов'язань
України у сфері європейської інтеграції**

І. Совсун